

Aanleiding

In 2020 legde de gemeenteraad van Laarbeek een taakstellende structurele bezuiniging op van € 75.000 voor de subsidie van de bibliotheek De Lage Beemden. In 2023 komt de subsidie voor de bibliotheek daarmee uit op €319.739,35, daarnaast kreeg de bibliotheek in 2023 eenmalig €27.500 voor het openhouden en bemensen van de bibliotheek in De Dreef in Aarle-Rixtel met de bedoeling de periode te overbruggen richting integratie van de bibliotheekfunctie in een Huiskamer in Aarle-Rixtel. Vanwege de lagere subsidie zijn we samen met de bibliotheek gaan kijken naar het takenpakket wat het beste past bij de behoefte van de inwoners van Laarbeek. We willen graag toewerken naar een toekomstbestendige bibliotheek waarbij we de ontwikkelingen zowel landelijk als lokaal volgen.

Ontwikkelingen

De rol van de bibliotheek is de afgelopen jaren sterk veranderd. Het automatiseren van de uitleenfunctie maakt dat veel mensen zelfredzaam een boek kunnen lenen en terugbrengen. Een gevolg van digitalisering is onder andere dat (bijna) alle vormen van informatie voor de meeste mensen met behulp van internet binnen handbereik beschikbaar zijn en dat de e-reader een vervanging is voor een boek. We zien dalende ledenaantallen en we zien een beweging van leners naar gebruikers waarbij (educatieve en culturele) activiteiten, het verblijven in de bibliotheek en het verbinden van mensen even belangrijk wordt als het uitleenen van boeken. Laarbeek telt op 31-12-2022 in totaal 762 volwassen leden, 146 in Aarle-Rixtel, 142 in Lieshout en 474 in Beek en Donk. Kinderen tot 18 jaar zijn gratis lid van de bibliotheek. In totaal telt gemeente Laarbeek op 31-12-2022 3.152 jeugdleden, 650 jeugdleden in Aarle-Rixtel, 732 jeugdleden in Lieshout en 1.770 jeugdleden in Beek en Donk. Het aantal uitleeningen is als volgt: eerste half jaar 2021: 29.151 en eerste half jaar 2022: 25.738, deze aantallen zijn exclusief uitleening van e-books en bibliotheek op school. In 2020 was een explosieve stijging van het aantal e-books te zien (over heel DLB 11.200), dat is logisch te verklaren door corona. In 2021 was een lichte afname in het aantal e-books ten opzichte van 2020 te zien, namelijk 10.600 over heel DLB.

Landelijk is een daling ingezet van het aantal locaties waar inwoners terecht kunnen voor de brede dienstverlening met kernfuncties die de wet voorschrijft. Landelijk zien we een toename van afhaalpunten, mini-servicepunten en zelfbedieningsbibliotheken¹. Bibliotheek de Lage Beemden heeft in totaal 6 locaties. 1 locatie voor gemeente Boekel (inwoners²: 11.030, kernen: 2³), 2 locaties voor gemeente Gemert-Bakel (inwoners: 31.040, kernen: 7) en 3 locaties voor gemeente Laarbeek (inwoners: 22.943, kernen: 4). Om ons heen zien we grotere gemeenten met minder locaties, voorbeeld hierbij is bibliotheek Helmond-Peel⁴. In Helmond (inwoners: 93.476), Deurne (inwoners: 32.606, kernen: 5), Asten (inwoners: 17.068, kernen: 3) en Someren (inwoners: 19.701, kernen: 2) zit één locatie. Daarnaast heeft Bibliotheek Helmond-Peel een BestelBieb op vijf locaties waar 65-plussers en minder mobiele boeken kunnen afhalen.

Naast afname van het aantal bibliotheken en dalende ledenaantallen zien we ook een tegenbeweging. Het kabinet neemt maatregelen voor meer en betere bibliotheken, stelt hiervoor extra geld ter beschikking en maakt een bibliotheek vanaf 2025 een wettelijke taak (zorgplicht).

¹ <https://www.bibliotheeknetwerk.nl/artikel/bibliotheeklocaties-en-faciliteiten>

² <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/regionaal/inwoners>

³ <https://allecijfers.nl/>

⁴ <https://www.bibliotheekhelmondpeel.nl/>

Het kabinet verlangt:

- Dat elke gemeente een volwaardige bibliotheek heeft.
- Dat iedere inwoner binnen een redelijke afstand toegang heeft tot een volwaardige openbare bibliotheek.
- Dat een volwaardige bibliotheek 5 maatschappelijke functies biedt:
 1. Kennis en informatie beschikbaar stellen. Door bijvoorbeeld boeken uit te lenen, een Informatiepunt Digitale Overheid (IDO) in te richten en informatiebijeenkomsten te organiseren.
 2. Bieden van mogelijkheden voor ontwikkeling en educatie. Bijvoorbeeld taaltrainingen voor volwassenen die Nederlands willen leren spreken of schrijven, computercursussen om digitaal vaardiger te worden of lessen over mediawijsheid op scholen.
 3. Stimuleren om te lezen, door bijvoorbeeld leesclubs op te zetten, leesprojecten te bieden voor opvang en onderwijs, voorleeswedstrijden te organiseren voor de schooljeugd, voorleesmiddagen in de bibliotheek te organiseren of door op kinderdagverblijven voorlezen te stimuleren.
 4. Ontmoeting en debat organiseren. Bijvoorbeeld lezingen over relevante maatschappelijke thema's.
 5. Mensen laten kennis maken met kunst en cultuur. Bijvoorbeeld door exposities, lezingen en workshops.

Bibliotheek en gemeente hebben samen bekeken wat een toekomstbestendige bibliotheek voor Laarbeek is. De bibliotheek moet een laagdrempelige voorziening zijn voor jongeren en kwetsbare groepen met een toegankelijke collectie, informatiefunctie, informatiepunt digitale overheid (IDO punt), cursussen, lees- bevorderende activiteiten voor jeugd en programmering van activiteiten. We willen dat de bibliotheek gehuisvest is in de huiskamer want daar is de bibliotheek zichtbaar voor inwoners en er is in de huiskamer meer verbinding met de andere partijen in het voorliggend veld. Daarnaast heeft de bibliotheek in de huiskamer een signalerende rol.

Om tot een toekomstbestendige bibliotheek te komen voor Laarbeek is het belangrijk om ook naar het takenpakket van de andere partners in het voorliggend veld te kijken. Om dit inzichtelijk te krijgen werkt gemeente met duidelijke formats die gemeente met haar subsidiepartners bespreekt. Dit maakt het mogelijk om logische keuzes in dienstverlening per subsidiepartner te maken.

Een toekomstbestendige bibliotheek in Laarbeek:

- Speelt in op de hierboven genoemde landelijke ontwikkelingen
- Speelt in op veranderingen in het lenen van boeken en leesgedrag
- Speelt in op ontwikkelingen in de gemeente Laarbeek (bijv. huiskamers)
- Levert dienstverlening waaraan de gemeente Laarbeek behoefte heeft
- Levert een optimale dienstverlening binnen het budget dat we daar als gemeente beschikbaar voor stellen en wat in lijn is met de door het rijk beschikbaar gestelde middelen en taken (enerzijds de bekende en te verwachten financiële regelingen: o.a. IDO, herstelplan bibliotheken, masterplan basisvaardigheden en anderzijds de in de bibliotheekwet en het bibliotheekconvenant benoemde taken)

Bezuiniging in 2022 en 2023

Gemeente en bibliotheek hebben samengewerkt in het proces richting een toekomstbestendige bibliotheek, waarbij de bezuinigingsopdracht meegenomen is. Samen is het takenpakket van de bibliotheek bekeken. Op 4 januari 2022 hebben we aangegeven dat

we voor het bedrag van €318.010 (voor indexering) een toekomstbestendige bibliotheek met dienstverlening in de huiskamers in stand kunnen houden. Ook is aangegeven dat we hierop terugkomen als het niet lukt. Nu blijkt dat we door bovenmatige inflatie en extra inzage in cijfers hier onderbouwd op terug moeten komen.

In 2022 is de eerste tranche van de bezuiniging gehaald, hierbij ging het om €35.000. Dat zit in de volgende onderdelen:

Integratie bibliotheek in huiskamers Lieshout en Beek en Donk

Voorheen zat de bibliotheek in een aparte ruimte in het ontmoetingscentrum in Beek en Donk en een aparte ruimte in het dorps huis in Lieshout, nu is de bibliotheek gevestigd in de huiskamer van Lieshout en in de huiskamer van Beek en Donk. Doordat de bibliotheek minder vierkante meters benut en gebruik maakt van ruimte die met andere partijen wordt gedeeld, konden de gebruikerskosten voor de bibliotheek omlaag worden gebracht hetgeen een kostenbesparing opleverde. Ook is de bibliotheek zo meer zichtbaar voor inwoners en is er meer verbinding met de andere partijen in het voorliggend veld. Daarnaast heeft de bibliotheek in de huiskamer een signalerende functie waarbij de bibliotheek haar brede maatschappelijk-educatieve rol – die verder gaat dan alleen het uitlenen van boeken – nog beter kan invullen.

Minder bemenste uren

De openingstijden van de locaties blijven gelijk, maar tijdens deze openingsuren dalen de bemenste uren voor de publieke dienstverlening. Beek en Donk gaat hiermee van 18 naar 15 bemenste uren, Lieshout en Aarle-Rixtel van 6 naar 3 bemenste uren. Daarnaast zijn buiten deze bemenste uren nog enkele uren medewerkers en vrijwilligers beschikbaar in de bibliotheek voor backoffice taken.

Verlaging collectiebudget

Het collectiebudget is omlaag gebracht doordat er minder plankruimte beschikbaar is vanwege de verhuizing naar de huiskamers.

In 2023 moet de tweede tranche van de bezuiniging van €40.000 gehaald worden. Het subsidiebedrag voor de bibliotheek komt daarmee in 2023 uit op €319.739,35. Inflatie in 2022 en 2023 zorgt voor extra uitdagingen. De bibliotheek heeft in 2023 eenmalig €27.500 gekregen om de periode te overbruggen richting integratie van de bibliotheekfunctie in de huiskamer in Aarle-Rixtel. Bezuiniging in 2023 zit in de volgende onderdelen:

Minder uren Taalhuis

Na de wijziging van de aanpak van laaggeletterdheid in Laarbeek per 2022 is de toegangsfunctie voor het taalhuis bij de LEVgroep belegd. Hiermee zijn de uren die beschikbaar waren voor de bibliotheek voor het taalhuis vervallen in 2023.

Verlaging collectiebudget

Verlaging collectiebudget met als gevolg minder tijdschriften en kranten bij de leestafels.

Geen BoekStart coach op het consultatiebureau

Sinds januari 2023 is er geen BoekStartcoach meer aanwezig op het consultatiebureau. De BoekStartcoach ging daar in gesprek met ouders over het belang van praten met hun kindje en de mogelijkheid om daarbij boekjes te gebruiken en had tevens een signalerings- en doorverwijsfunctie voor laaggeletterdheid. Deze rol is nu bij de jeugdverpleegkundige belegd. De bonnen om het BoekStart koffertje op te halen ontvangt iedere ouder thuis per post, via de gemeente. De BoekStart activiteiten voor de kinderopvang blijven gehandhaafd.

Naast bovengenoemde onderdelen is er per schooljaar 2023/2024 door de scholen besloten te stoppen met Bibliotheek op school. Omdat dit een cofinanciering tussen school en bibliotheek is, draagt dit bij aan de bezuiniging.

Geen Bibliotheek op school meer per schooljaar 2023/2024 (voor de meeste scholen)

De Bibliotheek *op school* zal met ingang van schooljaar 2023/2024 nagenoeg geschrapt worden. Van de 8 Laarbeekse scholen zijn er nu 6 met een samenwerkingsovereenkomst Bibliotheek *op school*. Vijf basisscholen hebben besloten de samenwerkingsovereenkomst met de bibliotheek op te zeggen, slechts op 1 Laarbeekse basisschool blijft deze nog bestaan. De Bibliotheek *op school* is een cofinanciering tussen scholen en de bibliotheek en behelst een landelijk ontwikkeld programma dat bestaat uit een aantal bouwstenen: collectie in de schoolbibliotheek, registratiesysteem voor het uitlenen van boeken en het monitoren van uitleengedrag en collectiesamenstelling, Leesmonitor (tweejaarlijks onderzoek naar leesplezier en leesvaardigheid), Lees- en mediaplan en expertise bibliotheek. Dit laatste bestaat onder andere uit het ontwikkelen en uitvoeren van leesbevorderingsactiviteiten voor leerlingen, up-to-date houden van de schoolbibliotheek collectie, scholing voor leerkrachten en biebervrijwilligers en het organiseren van netwerkbijeenkomsten voor leescoördinatoren. In de huidige situatie financiert de bibliotheek de uren van de Lees- en Mediacoaches die door de bibliotheek op de scholen worden ingezet (bouwsteen expertise). De overige componenten worden door de scholen gefinancierd. Met ingang van schooljaar 2023/2024 vraagt de bibliotheek een bijdrage per leerling aan de scholen voor de Bibliotheek *op school*. Scholen zijn niet bereid om een hogere bijdrage voor de Bibliotheek *op school* te betalen, zeker niet als daarvoor de dienstverlening hetzelfde blijft. Inhoudelijk knelpunt voor de scholen is dat zij de meerwaarde voor Bibliotheek op school zien in een uitleenfunctie van boeken waarmee leerlingen met dezelfde lenerspas ook boeken bij de bibliotheek locaties kunnen lenen. Met het huidige systeem is dat niet mogelijk. Scholen hebben de wens uitgesproken om de Bibliotheek *op school* beter te laten aansluiten bij de behoeften van de school, en willen daar ook over meedenken. Deze doorontwikkeling past bij de motie van 22 november 2022 van kamerlid Mohandis, waarin aan de regering wordt gevraagd om te komen tot een meerjarige toekomstvisie en te onderzoeken op welke wijze de Bibliotheek *op school* als concept duurzaam verankerd kan worden op alle scholen in Nederland en welke financiële en juridische voorwaarden daarvoor nodig zijn.

Gezien bovengenoemde aanpassingen in het takenpakket van de bibliotheek moeten er opnieuw keuzes gemaakt worden om een toekomstbestendige bibliotheek neer te zetten. We zien dat het niet mogelijk is om nu al een definitieve keuze te maken. We willen namelijk mee kunnen bewegen in landelijke en lokale ontwikkelingen die op ons af komen. De belangrijkste punten zoals benoemd bij de ontwikkelingen waar we in mee willen gaan zijn:

- Landelijk:
 - o Afname van het aantal volledige bibliotheken en toename van afhaalpunten, mini-servicepunten en zelfbedieningsbibliotheken
 - o Bibliotheken krijgen steeds meer taken
 - o In 2025 en 2026 komen er veranderingen aan in het bibliotheekstelsel (waaronder gemeentelijke zorgplicht voor de bibliotheekvoorziening en duurzame verankering bibliotheek op school) waarvoor extra rijks gelden beschikbaar komen
- Lokaal:
 - o Doorontwikkeling van de huiskamers

In 2024 en 2025 willen we werken met een pilot fase

Om mee te kunnen blijven bewegen in de landelijke en lokale ontwikkelingen zien we dat het niet mogelijk is om nu al een definitieve keuze te maken voor de invulling van de

bibliotheekdienstverlening in Laarbeek. Nog meer schrappen in dienstverlening gaat in tegen de landelijke trend en is niet wenselijk. Daarnaast is het niet wenselijk om nu al een definitieve keuze te maken over het wel of niet sluiten van locaties. We willen graag ontdekken welke variant van een bibliotheek het meest toekomstbestendig is in Laarbeek. Daarom willen we graag gaan werken met een pilotfase in 2024 en 2025. Zo hoeven we nu nog geen definitieve keuze te maken.

Om tot een pilotfase te komen zijn verschillende situaties geschetst. We hebben hierbij rekening gehouden met de landelijke en lokale ontwikkelingen. Hierbij hebben we gekeken naar zowel de dienstverlening als de bibliotheek vestigingen. We hebben gekeken naar de ledenaantallen van de bibliotheek van gemeente Laarbeek en het leengedrag. Zoals eerder aangegeven telt gemeente Laarbeek op 31-12-2022 in totaal 762 volwassen leden en 3.152 jeugdleden. Het aantal uitleningen is in de eerste helft van 2022: 25.738 (deze aantallen zijn exclusief uitlening van e-books en bibliotheek op school). In 2021 waren er over heel DLB 10.600 uitleningen van e-books.

Landelijk zien we een daling in het aantal locaties van een bibliotheek met volledige dienstverlening. We zien ook dat de inzet van afhaalpunten, mini-servicepunten en zelfbedieningsbibliotheken toeneemt. Zoals eerder aangegeven heeft DLB in totaal zes locaties in drie gemeentes en heeft Bibliotheek Helmond-Peel in iedere gemeente één locatie met in totaal vijf bestelbieb locaties. In gemeente Laarbeek hebben we momenteel een bibliotheek in Beek en Donk, Aarle-Rixtel en Lieshout met een collectie boeken, daarnaast zijn er onder andere vrij toegankelijke publiekscomputers, een leestafel, een IDO punt, diverse cursussen en een boekenmarkt. Ook hebben we de service Boekendienst-aan-huis voor iedereen die wil blijven lezen maar even niet naar de Bibliotheek kan komen en niet terug kan vallen op familie of kennissen. Vrijwilligers van de Bibliotheek halen en brengen de boeken en andere materialen bij je thuis. De bibliotheek in Beek en Donk en Lieshout is gevestigd in de huiskamer. De bibliotheek in Aarle-Rixtel is gevestigd in een aparte ruimte in de Dreef. In Mariahout is alleen een IDO punt dat bemenst wordt door vrijwilligers van het buurthuis.

Volgens de bibliotheek is de situatie waar één vestiging met collectie in Beek en Donk overblijft met dienstverlening in de huiskamers de meest wenselijke situatie met het oog op risicobeheersing. Ook gezien de landelijke trend en gebruikersaantallen in Laarbeek is één volledige bibliotheekvestiging met collectie in Beek en Donk en dienstverlening in de huiskamers de meest toekomstbestendige situatie. Maar, we willen voor Laarbeek werken met een pilot waarin we de bibliotheek een rol willen geven in de ontwikkelingen met de huiskamer. Zo willen we door middel van een pilot onderzoeken wat voor Laarbeek de meest toekomstbestendige situatie is. Daarna kunnen we een weloverwogen beslissing maken.

We kiezen ervoor de bibliotheek in Aarle-Rixtel om te vormen tot mini-servicepunt. Dit is de meest logische keuze, omdat de omvorming dan meteen mee kan in de geplande inrichting van een huiskamer in De Dreef. Hiermee houden we de bibliotheek in Beek en Donk en Lieshout in stand zoals ze nu zijn. Zo kunnen we in de pilotfase een goede vergelijking maken tussen de verschillende soorten bibliotheekvoorzieningen in gemeente Laarbeek. Bij het mini-servicepunt in de huiskamer in De Dreef in Aarle-Rixtel is vanaf 1 januari 2024 geen permanente collectie meer aanwezig. Bij het mini-servicepunt kunnen boeken gereserveerd, opgehaald en ingeleverd worden. Daarnaast is er een leestafel met kranten en tijdschriften. Het IDO blijft in Aarle-Rixtel bestaan en er zullen nog steeds huiskameractiviteiten georganiseerd worden. Ook blijft de service Boekendienst-aan-huis bestaan. De periode van september tot en met december 2023 zal een overgangsperiode worden.

Bij de start van de pilot (1 januari 2024) doen we een 0-meting van het aantal leden en gebruikers van de bibliotheek per kern. Deze getallen kunnen we dan tegen elkaar afzetten

en aan de hand daarvan kunnen we bepalen wat het effect gaat zijn van het mini-servicepunt in Aarle-Rixtel. Daarnaast willen we de ervaringen van de gebruikers meenemen.

Om uitvoering te kunnen geven aan deze pilot moet het subsidiebedrag van de bibliotheek in 2024 en 2025 met €20.000⁵ verhoogd worden. Het totale bedrag voor de bibliotheek komt uit op €345.601. Dit betekent dat de laatste fase van de bezuiniging (nu nog) niet volledig gerealiseerd wordt. In totaal is dan €55.000⁵ van de bezuinigingsopdracht van €75.000 gerealiseerd, €20.000⁵ is (nu nog) niet gerealiseerd.

⁵ In de kadernota 2024 wordt het definitieve bedrag meegenomen, dit is afhankelijk van de indexering die ook in de kadernota meegenomen wordt